

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (първи състав)

5 ноември 2014 година*

„Преюдициално запитване — Социална сигурност — Регламент (ЕИО) № 1408/71 — Членове 12, 45, 46 и 94 — Национална правна уредба, според която прекратяването на осигуряването за старост е условие за отпускане на пенсия — Признаване на липсващ осигурителен период срещу заплащане на осигурителни вноски — Съвпадане на осигурителните периоди в няколко държави членки — Възможност за осигуреното лице да избегне прилагането на правилото за сумиране на осигурителни периоди — Отнемане на отпуснатата пенсия и възстановяване на полученото в повече — Задължение за плащане на лихви“

По дело C-103/13

с предмет преюдициално запитване, отправено на основание член 267 ДФЕС от Административен съд София-град (България) с акт от 12 февруари 2013 г., постъпил в Съда на 4 март 2013 г., в рамките на производство по дело

Снежана Сомова

срещу

Главен директор на Столично управление „Социално осигуряване“,

СЪДЪТ (първи състав),

състоящ се от: А. Tizzano, председател на състава, Е. Levits, М. Berger (докладчик), S. Rodin и F. Biltgen, съдии,

генерален адвокат: М. Wathelet,

секретар: М. Aleksejev, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 9 януари 2014 г.,

като има предвид становищата, представени:

- за българското правителство, от Ел. Петранова и Юл. Атанасов, в качеството на представители,
- за Ирландия, от Е. Creedon, в качеството на представител,
- за Европейската комисия, от М. Kellerbauer, Д. Русанов, V. Kreuschitz и С. Петрова, в качеството на представители,

* Език на производството: български.

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 5 март 2014 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалното запитване се отнася до тълкуването на член 48, първа алинея, буква а) ДФЕС и член 49 ДФЕС, както и на член 12, параграфи 1 и 2, член 46, параграфи 1 и 2 и член 94, параграф 2 от Регламент (ЕИО) № 1408/71 на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността, в редакцията му, изменена и актуализирана с Регламент (ЕО) № 118/97 на Съвета от 2 декември 1996 година (ОВ L 28, 1997 г., стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 4, стр. 35 и поправка в ОВ L 32, 2008 г., стр. 31), изменен с Регламент (ЕО) № 1992/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 година (ОВ L 392, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 8, стр. 288, наричан по-нататък „Регламент № 1408/71“).
- 2 Запитването е отправено в рамките на спор между г-жа Сомова и Главния директор на Столично управление „Социално осигуряване“ (наричано по-нататък „СУСО“) по повод на решение на последния, с което на г-жа Сомова е разпоредено да възстанови ведно с лихви сумите, които е получила като лична пенсия за осигурителен стаж и възраст, с мотива, че тази пенсия е отпусната в нарушение на член 94, алинея 1 от Кодекса за социално осигуряване (наричан по-нататък „КСО“).

Правна уредба

Правна уредба на Съюза

- 3 Регламент № 1408/71, който е в сила към момента на настъпване на фактите, разглеждани в главното производство, е отменен с Регламент (ЕО) № 883/2004 на Европейския парламент и на Съвета от 29 април 2004 година за координация на схемите за социална сигурност (ОВ L 166, стр. 1; Специално издание на български език, 2007 г., глава 5, том 7, стр. 82 и поправка в ОВ L 33, 2008 г., стр. 12).
- 4 Член 12 от Регламент № 1408/71, озаглавен „Предотвратяване на натрупване на обезщетения“, предвижда в параграфи 1 и 2:

„1. Настоящият регламент не може нито да предоставя, нито да запазва правото на няколко обезщетения от един и същи вид за един и същи период на задължително осигуряване. Въпреки това, тази разпоредба не важи за обезщетения за инвалидност, старост, смърт (пенсии) или професионална болест, които се отпускат от институциите на две или повече държави членки в съответствие с разпоредбите на членове 41, 43, параграфи 2 и 3, членове 46, 50 и 51 или член 60, параграф 1, буква б).

2. Ако в настоящия регламент не е предвидено друго, може да се извършва позоваване на разпоредбите на законодателството на държава членка, уреждащо намаляването, спирането или отнемането на обезщетения в случаи на натрупване на други социалноосигурителни обезщетения или всякаква друга форма на доход, дори и когато такива обезщетения са придобити съгласно законодателството на друга държава членка, или когато такъв доход е получен на територията на друга държава членка“.

- 5 Член 44 от същия регламент, озаглавен „Общи разпоредби за отпускането на обезщетения, когато заето или самостоятелно заето лице е било подчинено на законодателството на две или повече държави членки“, гласи в параграфи 1 и 2:

„1. Правото на обезщетения на заето или самостоятелно заето лице, което е било подчинено на законодателството на две или повече държави членки, или на преживелите го лица, се определя съобразно разпоредбите на настоящата глава.

2. Ако в член 49 не е предвидено друго, разглеждането на подаден от заинтересованото лице иск за отпускане на обезщетение се отнася за всички законодателства, на които е било подчинено заетото или самостоятелно заетото лице. Изключение от това правило се допуска, ако заинтересованото лице изрично поиска отлагане на отпускането на обезщетенията за старост, на които то би имало право съгласно законодателството на една или повече държави членки“.

- 6 Член 45 от Регламент № 1408/71, озаглавен „Зачитане на завършени осигурителни периоди или периоди на пребиваване съгласно законодателствата, чийто субект е било заето или самостоятелно заето лице с оглед придобиване, запазване или възстановяване на правото на обезщетения“, гласи в параграф 1:

„Когато съгласно законодателството на държава членка придобиването, запазването или възстановяването на правото на обезщетения по схема, която не е специална по смисъла на параграфи 2 или 3, зависи от завършването на осигурителни периоди или периоди на пребиваване, компетентната институция на тази държава членка при необходимост взема под внимание завършените осигурителни периоди или периоди на пребиваване съгласно законодателството на всяка друга държава членка, независимо дали по обща или специална схема, или като заето или самостоятелно заето лице. За целта тя отчита тези периоди като завършени съгласно собственото ѝ законодателство“.

- 7 Член 46 от посочения регламент, озаглавен „Отпускане на обезщетения“, предвижда в параграфи 1 и 2:

„1. Когато изискващите се съгласно законодателството на дадена държава членка условия за придобиване на право на обезщетения са изпълнени, без необходимост от прилагане на разпоредбите на член 45 или член 40, параграф 3, се прилагат следните правила:

а) компетентната институция изчислява размера на дължимото обезщетение

i) от една страна, само съгласно разпоредбите на прилаганото от нея законодателство;

ii) от друга страна, съгласно разпоредбите на параграф 2;

б) въпреки това компетентната институция може да премахне условието изчислението да се извършва в съответствие с разпоредбите на буква а), ii), ако резултатът от това изчисление, отделно от разликите, произтичащи от използването на закръглени числа, е равен или по-малък от получения резултат от изчислението, извършено в съответствие с разпоредбите на буква а), i), доколкото тази институция не прилага законодателство, съдържащо правила срещу посоченото в членове 46б и 46в натрупване или, ако гореспоменатата институция прилага законодателство, съдържащо правила срещу натрупване в посочения в член 46в случай, при условие че за придобиването на право на пълно обезщетение въпросното законодателство предвижда да се вземат предвид обезщетения от различен вид само въз основа на връзката на завършените осигурителни периоди или периоди на пребиваване единствено съгласно това законодателство с изискващите се съгласно същото законодателство осигурителни периоди или периоди на пребиваване.

В приложение IV, част В, са изброени случаите за всяка заинтересована държава членка, в които двете изчисления биха довели до подобен резултат.

2. Когато изискващите се съгласно законодателството на дадена държава членка условия за придобиване на право на обезщетения се удовлетворяват само след прилагане на разпоредбите на член 45 и/или член 40, параграф 3, се прилагат следните правила:

[...]“.

- 8 Член 84а от същия регламент, озаглавен „Взаимоотношения между институциите и лицата, включени в приложното поле на настоящия регламент“, гласи:

„1. Институциите и лицата, включени в приложното поле на настоящия регламент, са длъжни взаимно да си предоставят информация и да си сътрудничат с оглед гарантиране на правилното прилагане на настоящия регламент.

Институциите, в съответствие с принципа на добрата администрация, в разумен срок отговарят на всички запитвания и в тази връзка предоставят на заинтересованите лица всякаква информация, която е необходима за упражняване на предоставените им с настоящия регламент права.

Заинтересованите лица във възможно най-кратък срок информират институциите на компетентната държава и на държавата по пребиваване за всички промени в личното или семейното им положение, които засягат правото им на обезщетения съгласно настоящия регламент.

2. Неспазването на задължението за предоставяне на информация, посочено в третата алинея на параграф 1, може да доведе до прилагането на съразмерни мерки в съответствие с националното право. Независимо от това, тези мерки трябва да са равностойни на мерките, които се прилагат в подобни ситуации съгласно вътрешното право и не трябва да правят невъзможно или практически прекомерно трудно за заявителите да упражняват предоставените им съгласно настоящия регламент права.

3. В случай на затруднения при тълкуването или прилагането на настоящия регламент, които биха могли да застрашат правата на лице, включено в неговото приложно поле, институцията на компетентната държава или на държавата по пребиваване на заинтересованото лице се свързва с институцията/ите на съответната/ите държава/и членка/и. Ако в разумен срок не може да се намери решение, заинтересованите органи могат да поискат намесата на Административната комисия“.

- 9 Член 94, параграф 2 от Регламент № 1408/71, съдържащ преходни разпоредби за заети лица, гласи:

„За определяне на правата, които се придобиват съгласно разпоредбите на настоящия регламент, се вземат предвид всички осигурителни периоди или, по целесъобразност, всички периоди на заетост или пребиваване, които са завършени съгласно законодателството на дадена държава членка преди 1 октомври 1972 г., или преди датата на прилагане на регламента на територията или на част от територията на тази държава членка“.

- 10 Част В от приложение IV от Регламент № 1408/71 е озаглавена „Случаи по член 46, параграф 1, буква б) от регламента, в които може да се направи отказ от изчисляване на обезщетението в съответствие с член 46, параграф 2 от регламента“. В буква Б „България“ от тази част от приложението са посочени:

„Всички заявления за пенсии за периоди на осигуряване и възраст, пенсии за нетрудоспособност поради общо заболяване и пенсии на наследници, които произтичат от гореспоменатите пенсии“.

- 11 Точка 2 от приложение VII от посочения регламент, озаглавена „Случаи, в които дадено лице е подчинено едновременно на законодателството на две държави членки“, гласи:

„Когато лицето е самостоятелно заето лице в България и наето на платена работа в друга държава членка“.

Българското право

- 12 Член 4, алинея 3 от Кодекса за социално осигуряване гласи:

„Задължително осигурени за инвалидност поради общо заболяване за старост и за смърт са:

[...]

5. лицата, които полагат труд без трудово правоотношение и получават месечно възнаграждение, равно или над една минимална работна заплата, след намаляването му с нормативно признатите разходи, ако не са осигурени на друго основание през съответния месец;

6. лицата, които полагат труд без трудово правоотношение, които са осигурени на друго основание през съответния месец, независимо от размера на полученото възнаграждение.

[...]“.

- 13 С решение № 5 от 29 юни 2000 г. на Конституционния съд е обявено за противоконституционно задължението на работещите пенсионери, които са самостоятелно заети лица, да се осигуряват и да заплащат осигурителни вноски. Тези самонаети работещи пенсионери по собствено желание могат да се осигуряват за трите социални риска, изброени в член 4, алинея 3 от КСО.

- 14 Алинея 1 от член 94 от КСО, озаглавен „Дата на отпускане на пенсията“ в редакцията, приложима към самонаетите лица за периода от 27 декември 2005 г. до 31 декември 2011 г., гласи:

„Пенсиите се отпускат от датата на придобиване на правото, а за пенсиите за осигурителен стаж и възраст — от датата на прекратяване на осигуряването, ако заявлението с необходимите документи е подадено в 6-месечен срок от придобиване на правото, съответно от прекратяване на осигуряването. Ако документите са подадени след изтичане на 6-месечния срок от придобиване на правото, съответно от прекратяване на осигуряването, пенсиите се отпускат от датата на подаването им“.

- 15 Задължението за прекратяване на осигуряването, предвидено в член 94 от КСО, е отменено, считано от 1 януари 2012 г., за самостоятелно заетите лица.

- 16 Алинея 1 от член 114 от КСО, озаглавен „Възстановяване на неоснователно получени суми“, гласи:

„Недобросъвестно получените суми за осигурителни плащания се възстановяват от лицата, които са ги получили, заедно с лихвата [...]“.

- 17 Параграф 9, алинеи 3 и 5 от преходните и заключителните разпоредби на КСО гласи следното:

„(3) За осигурителен стаж при пенсиониране се зачита и времето, за което лицата са навършили възрастта по чл. 68, ал. 1 и 2, но на които не им достигат до 5 години осигурителен стаж за придобиване право на пенсия и са внесени осигурителни вноски, изчислени върху минималния осигурителен доход за самоосигуряващите се лица, определен със Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване към датата на внасянето на вноските, ако това време не се зачита за осигурителен стаж на друго основание по този кодекс.

[...]

(5) За придобит осигурителен стаж по реда на ал. 3 правото на пенсия възниква от датата на внасянето на осигурителните вноски или от датата на утвърждаване на плана за разсроченото им плащане“.

Спорът по главното производство и преюдициалните въпроси

- 18 Със заявление от 18 януари 2007 г. г-жа Сомова иска да ѝ се отпусне лична пенсия за осигурителен стаж и възраст, като декларира, че е работила в България от 18 януари 1957 г. до 31 май 1996 г. и че не се осигурява от 4 юни 1996 г. С разпореждане от 6 февруари 2007 г. по искането ѝ е постановен отказ с мотива, че г-жа Сомова, която е заплащала осигурителни вноски в България за период от общо 33 години, 11 месеца и 17 дни, не отговаря на изискуемите от българския закон условия за възраст и осигурителен стаж.
- 19 С молба от 22 юни 2007 г. г-жа Сомова иска да ѝ бъде отпусната лична пенсия за осигурителен стаж и възраст при условията на параграф 9 от преходните и заключителните разпоредби на КСО в редакцията му в сила към онзи момент. Съгласно посочената разпоредба за придобиване на право на пенсия трябва да се внесат осигурителни вноски за недостигащия осигурителен стаж, а именно 2 години, 6 месеца и 17 дни. С разпореждане от 5 юли 2007 г. по молба на г-жа Сомова е утвърден погасителен план за разсрочено плащане на вноските за недостигащия стаж.
- 20 На същата дата дъщерята на г-жа Сомова, действаща в качеството на неин пълномощник, декларира писмено, че майка ѝ не работи от 4 юни 1996 г. и че не се осигурява.
- 21 С разпореждане от 11 юли 2007 г. на г-жа Сомова е отпусната лична пенсия за осигурителен стаж и възраст в минимален размер, считано от 5 юли 2007 г. Впоследствие размерът на пенсията е осъвременяван неколkokратно.
- 22 След подадено от г-жа Сомова до компетентната австрийска осигурителна институция заявление за отпускане на пенсия за старост, на 20 септември 2011 г. в СУСО са получени формуляри E 001/АТ и E 205/АТ. Видно от тези формуляри, г-жа Сомова се е осигурявала в Австрия от октомври 1995 г. до декември 2000 г. и от януари 2001 г. до юли 2011 г. като самостоятелно заето лице по смисъла на федералния закон за социално осигуряване на Австрия. През тези периоди г-жа Сомова е упражнявала в Австрия професията земеделец.

- 23 Въз основа на това СУСО достига до извода, че към 5 юли 2007 г. — датата на отпускане на личната пенсия за осигурителен стаж и възраст — осигуряването на г-жа Сомова не е било прекратено. На това основание с три разпореждания СУСО отменя, от една страна, разпореждането за отпускане на лична пенсия за осигурителен стаж и възраст на г-жа Сомова, и от друга страна, разпорежданията за увеличението на тази пенсия, и постановява да се съберат сумите, които са били изплатени на г-жа Сомова, ведно с лихвите.
- 24 С решение от 2 декември 2011 г. главният директор на СУСО отхвърля жалбата подадена по административен ред от г-жа Сомова срещу тези разпореждания. Той приема, че декларацията от 5 юли 2007 г. от пълномощничката на г-жа Сомова не се отнася само за прекратяването на социалното осигуряване на последната в България, тъй като съгласно член 84а от Регламент № 1408/71 г-жа Сомова е задължена да уведоми българския осигурителен институт за осигуряването си на територията на друга държава членка. Освен това той счита, че съгласно член 44, параграф 2 и член 45 от този регламент трябва да се вземе предвид осигурителният стаж на г-жа Сомова в Австрия, без обаче да се прилага параграф 9 от преходните и заключителните разпоредби на КСО.
- 25 Според г-жа Сомова е без значение фактът, че към момента на подаването на заявление за отпускане на пенсия в България е била осигурена в Австрия, тъй като става въпрос за социално осигуряване в друга държава членка.
- 26 При тези обстоятелства Административен съд София-град решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) Следва ли член 48, алинея 1 [ДФЕС] и член 49, алинеи 1 и 2 [ДФЕС] съобразно фактите [по главното производство] да се тълкуват, че допускат национална норма на държава членка, като разглежданата в главното производство[, а именно] по член 94, ал. 1 от [КСО] — относно изискването за прекратяване на осигуряването като основание за отпускане на пенсия за старост на гражданин на държава членка, който към датата на подаване на заявлението за пенсия осъществява дейност като самостоятелно заето лице в друга държава членка и попада в приложното поле на [Регламент № 1408/71]?
- 2) Следва ли от член 94, параграф 2 от Регламент № 1408/71, тълкуван във връзка с член 48, алинея 1, буква а) ДФЕС, че допуска изключение от правилото за сумиране на осигурителния стаж за осигурителни периоди, завършени в друга държава членка преди датата на прилагането на регламента от държавата членка, пред която е подадено искането за пенсиониране, като предоставя правото на избор на осигуреното лице да посочи същите периоди за сумиране и да прецени необходимостта от сумирането, когато придобитият стаж само по правото на държавата, пред която се подава заявлението, не е достатъчен, за да се придобие правото на пенсия, и който може да бъде придобит само чрез заплащане на осигурителни вноски?

При същите обстоятелства член 48, алинея 1, буква а) ДФЕС допуска ли отказът от прилагането на член 46, параграф 2 от Регламент № 1408/71 — за сумиране на осигурителни периоди след датата на прилагането му, да се извърши по преценка на осигуреното лице, като не посочи в заявлението за пенсиониране завършени осигурителни периоди в друга държава членка?

- 3) Следва ли член 12, параграф 1 от Регламент № 1408/71 да се тълкува, че не допуска признаването на осигурителен стаж чрез заплащане на осигурителни вноски, като предвиденото по параграф 9, алинея 3 от [преходните и заключителните разпоредби на КСО] по българското право, когато при условията на главното производство така признатият осигурителен стаж ще съвпадне с осигурителни периоди, завършени по правото на друга държава членка?

- 4) Следва ли член 12, параграф 2 от Регламент № 1408/71 да се тълкува в смисъл, че допуска държава членка да прекрати плащането занапред и да иска възстановяването на всички плащания за отпусната по националното ѝ право пенсия за старост на гражданин на тази държава, когато предвидените в текста [на този] регламент изисквания са налице само към датата на отпускането на пенсията, и по съображения, основани само на националното право, според които към датата на отпускането на пенсията не е прекратено осигуряването на лицето в друга държава членка, признат е осигурителен стаж чрез заплащане на осигурителни вноски по националното право, без да се вземат предвид завършени към датата на отпускане на пенсията осигурителни периоди в друга държава членка и без да се излагат съображения, че е следвало да се определи различен размер на пенсията?

В случай че е допустимо възстановяването на плащанията на пенсията, то следва ли от принципите за равностойност и ефективност по правото на Европейския съюз, че се дължи и лихва, когато по националното право на държавата членка не се предвижда лихва при възстановяване на пенсия, отпусната по международен договор?“.

По преюдициалните въпроси

По допустимостта на въпросите

- 27 Според Ирландия преюдициалното запитване е недопустимо, тъй като спорът по главното производство засяга чисто вътрешни въпроси и разрешаването му не налага да се прилага и тълкува правото на Съюза. В този контекст тази държава членка счита по-специално, че актът за преюдициално запитване не съдържа достатъчно информация за фактическите и правните обстоятелства, разглеждани в главното производство, от която да става ясно, че правото на Съюза евентуално е от значение за решаването на делото.
- 28 Тези доводи не могат да се приемат. Действително е важно да се напомни, че според практиката на Съда правилата на ДФЕС в областта на свободното движение на хора и актовете по тяхното приложение не могат да се прилагат към случаи, които нямат никаква връзка с някое от уредените в правото на Съюза положения и при които всички релевантни обстоятелства са настъпили в границите само на една държава членка (вж. решение *Deresi* и др., C-256/11, EU:C:2011:734, т. 60 и цитираната съдебна практика).
- 29 В случая обаче, макар главното производство да се отнася основно до предвиденото в член 94, алинея 1 от КСО условие за възникване на право на пенсия за старост, а именно прекратяване на осигуряването, разглежданият случай не може да бъде квалифициран като чисто вътрешен за държава членка. Всъщност към момента на подаване на молбата за отпускане на пенсия г-жа Сомова работи като самостоятелно заето лице в Австрия и така упражнява правото си на установяване по член 49 ДФЕС.
- 30 Освен това запитващата юрисдикция установява, че периодите, през които г-жа Сомова се е осигурявала за старост в Австрия, отчасти се припокриват със сходни осигурителни периоди в България, по-специално с периода от 2 години, 6 месеца и 17 дни, за който по реда на параграф 9, алинея 3 от преходните и заключителните разпоредби на КСО на г-жа Сомова е признат осигурителен стаж срещу плащане на допълнителни осигурителни вноски. По отношение на такъв случай по принцип се прилагат разпоредбите на Регламент № 1408/71.
- 31 При това положение преюдициалните въпроси са допустими.

По първия въпрос

- 32 С първия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали членове 48 ДФЕС и 49 ДФЕС не допускат разпореда като член 94, алинея 1 от КСО, според която предварителното прекратяване на осигуряването във връзка с упражнявана в друга държава членка дейност е условие за отпускане на пенсия за старост.

По наличието на ограничения

- 33 Що се отнася до въпроса дали национална правна уредба като разглежданата в главното производство представлява ограничение на свободното движение на работници, следва да се напомни, че според постоянната практика на Съда Регламент № 1408/71 не създава обща схема за социална сигурност, а позволява да продължават да съществуват отделни национални схеми и има за единствена цел да осигури координирането им. Така държавите членки запазват компетентността си да уреждат системите си за социална сигурност (вж. решение *Salgado González*, C-282/11, EU:C:2013:86, т. 35 и цитираната съдебна практика).
- 34 Поради това, при липса на хармонизиране на равнището на Съюза законодателството на всяка държава членка трябва да определи по-специално условията, при които възниква право на обезщетения (решение *Salgado González*, EU:C:2013:86, т. 36 и цитираната съдебна практика).
- 35 При упражняването на тази компетентност обаче държавите членки трябва да спазват правото на Съюза и в частност разпоредбите на Договора, отнасящи се до признатата на всеки гражданин на Съюза свобода на движение и на пребиваване на територията на държавите членки (решение *Salgado González*, EU:C:2013:86, т. 37 и цитираната съдебна практика).
- 36 Следва също така да се напомни, че всички разпоредби на Договора, отнасящи се до свободното движение на хора, имат за цел да улеснят гражданите на Съюза при упражняването на професионална дейност от какъвто и да е характер на територията на Съюза и не допускат мерки, които биха могли да поставят в неблагоприятно положение тези граждани, когато искат да упражняват стопанска дейност на територията на друга държава членка (вж. по-специално решения *Bosman*, C-415/93, EU:C:1995:463, т. 94 и *ITC*, C-208/05, EU:C:2007:16, т. 31 и цитираната съдебна практика).
- 37 При това положение националните разпоредби, които възпрепятстват или разубеждават работник, който е гражданин на държава членка, да напусне държавата си по произход, за да упражни правото си на свободно движение, представляват пречки за тази свобода, дори ако се прилагат независимо от гражданството на съответните работници (вж. по-специално решения *Bosman*, EU:C:1995:463, т. 96, *ITC*, EU:C:2007:16, т. 33 и *Zentralbetriebsrat der gemeinnützigen Salzburger Landeskliniken*, C-514/12, EU:C:2013:799, т. 30 и цитираната съдебна практика).
- 38 Следователно разпоредбите на Договора, отнасящи се до свободното движение на хора, не допускат каквато и да било мярка, която, макар и приложима без дискриминация с оглед на гражданството, може да затрудни или да направи по-малко привлекателно упражняването от гражданите на Общността на гарантираните от Договора основни свободи (вж. в този смисъл решения *Правителство на Френската общност и Валонско правителство*, C-212/06, EU:C:2008:178, т. 45 и *Casteels*, C-379/09, EU:C:2011:131, т. 22).
- 39 От изложеното следва, че българският законодател е компетентен да определя в собственото си право условията, при които се отпуска пенсия за старост, стига тези условия да не са дискриминационни и да не възпрепятстват или разубеждават лицата, имащи право на пенсия за старост, да упражняват гарантираните от Договора основни свободи.

- 40 Разглежданият в главното производство член 94, алинея 1 от КСО се прилага без разлика по отношение на всички заети лица, които са работили в България, и поради това не дискриминира работниците в зависимост от гражданството им.
- 41 Що се отнася до евентуално ограничаване на основните свободи, следва да се посочи, че според тази разпоредба, за да се отпусне пенсия за старост, е необходимо формално прекратяване на осигуряването, което се изразява в преустановяване на професионалната дейност. В съдебното заседание българското правителство потвърждава, че дори много кратко прекратяване за един ден е достатъчно, за да се приеме това условие за изпълнено. Освен това отпускането на пенсия за старост не лишавало осигуреното лице от правото да упражнява такава дейност и то можело едновременно да получава тази пенсия и да извършва професионална дейност, която е източник на доходи.
- 42 Всъщност, дори такова прекратяване на осигуряването да е лесно за работещо в България лице, то може да се окаже трудно и даже невъзможно за работник, който упражнява правото си на движение или на установяване, извършвайки професионална дейност като заето или самостоятелно заето лице в друга държава членка. По-специално е възможно евентуалната необходимост от извършване на административни постъпки поради прекъсването на осигуряването в друга държава членка да подтикне или дори да принуди работник в положение, сходно с това на г-жа Сомова, да преустанови професионалната си дейност за период, чиято продължителност не може да се предвиди и може надхвърли изисквания от българската правна уредба минимум от един ден за отпускане на пенсия за старост в съответствие с тази уредба.
- 43 Такова преустановяване обаче би могло да постави под въпрос продължаването на професионалната дейност на самостоятелно заетото лице и да направи несигурно професионалното му положение, като се има предвид, че няма никаква гаранция, че след това лицето ще започне отново същата работа или ще намери друга.
- 44 Както посочва генералният адвокат в точка 49 от заключението си, преустановяването на професионалната дейност би могло да се отрази неблагоприятно върху трудовото възнаграждение, професионалното развитие и напредването в кариерата след връщането на лицето на работа, като може например да доведе до изгубване на платен отпуск, на който лицето е имало право, назначаване на по-ниска позиция или зачитане на по-малък стаж.
- 45 От изложеното следва, че национална разпоредба като член 94, алинея 1 от КСО може да възпрепятства или да разубеди лицата, които получават пенсия за старост в съответствие с българското законодателство, да упражняват професионална дейност в друга държава членка и следователно представлява ограничение на свободното движение, и по-специално на свободата на установяване по член 49 ДФЕС.

По обосновката на ограничението

- 46 Мярка, която ограничава основните свободи, е допустима само ако преследва легитимна цел, съвместима с Договора, и е обоснована с императивни съображения от общ интерес. Освен това в подобен случай прилагането на такава мярка трябва да може да гарантира осъществяването на преследваната цел и да не надхвърля необходимото за постигането ѝ (вж. по-специално решения ITC, EU:C:2007:16, т. 37 и Wencel, C-589/10, EU:C:2013:303, т. 70 и цитираната съдебна практика).
- 47 Най-напред следва да се посочи, че в съдебното заседание българското правителство потвърди, че и след отпускането на пенсия за старост осигуреното лице продължава да има право да упражнява професионална дейност и може едновременно да получава пенсията за старост и да

извършва професионална дейност, която е източник на доходи. Следователно между плащането на такава пенсия в съответствие с българското право и преустановяването на професионална дейност, която е източник на доходи, не съществува непременно пряка връзка.

- 48 Освен това в съдебното заседание българското правителство посочи, че не му е известно каква е целта на напълно формалното изискване за прекратяването на такава дейност и дали изобщо има някаква цел. Това правителство добави, че изискването е безсмислено и нелогично и че освен това разпоредбата, която го предвижда, е отменена, считано от 1 януари 2012 г., по отношение на самостоятелно заетите лица и понастоящем в България се разглежда възможността за отмяната ѝ по отношение на заетите лица.
- 49 При това положение следва да се установи, че посоченото изискване не е обосновано от цел от общ интерес, чието осъществяване може да гарантира.
- 50 По изложените съображения на първия въпрос следва да се отговори, че член 49 ДФЕС не допуска разпоредба на държава членка като член 94, алинея 1 от КСО, според която условие за отпускане на пенсия за старост е предварителното прекратяване на осигуряването във връзка с упражнявана в друга държава членка дейност.

По втория въпрос

- 51 С втория си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 45, член 46, параграф 2 и член 94, параграф 2 от Регламент № 1408/71 трябва да се тълкуват в смисъл, че съдържат императивни разпоредби или в смисъл, че предоставят на осигурените лица правото да изберат при определянето на пенсията, на която те имат право в една държава членка, да не се вземат предвид осигурителните периоди, завършени в друга държава членка преди датата, на която този регламент започва да се прилага в първата държава членка.
- 52 Ако се разгледа най-напред член 94, параграф 2 от Регламент № 1408/71, следва да се напомни, че той предвижда, че за определяне на правата, които се придобиват съгласно разпоредбите на този регламент, се вземат предвид всички осигурителни периоди или, при необходимост, всички периоди на заетост или пребиваване, които са завършени съгласно законодателството на дадена държава членка преди 1 октомври 1972 г. или преди датата на прилагане на регламента на територията или на част от територията на тази държава членка.
- 53 Всъщност от недвусмислената формулировка на тази разпоредба, и по-специално от използвания в нея израз „est prise en considération“ в текста на френски език [„се вземат предвид“ в текста на български език] ясно личи, че тя е задължителна. Този извод следва от текста на Регламент № 1408/71 и на останалите езици, като текстът на нито един език не позволява какъвто и да е спор относно задължителния характер на посочената разпоредба.
- 54 Това граматическо тълкуване на член 94, параграф 2 от посочения регламент се потвърждава от постоянната практика на Съда, според която разпоредбите на Регламента, определящи приложимото законодателство, формират завършена система от стълкновителни норми, вследствие на което националните законодатели са лишени от правомощието да определят обхвата и условията за прилагане на своето национално законодателство в тази област, що се отнася до лицата, които са подчинени на същото, и до територията, в рамките на която националните разпоредби пораждат своето действие (вж. по-специално решение Van Delft и др., C-345/09, EU:C:2010:610, т. 51 и цитираната съдебна практика).
- 55 След като предвидените в Регламент № 1408/71 стълкновителни норми са императивни за държавите членки, по аргумент на по-силното основание не може да се приеме, че осигурените лица, които се обхващат от приложното поле на тези норми, могат да се противопоставят на

действието им, разполагайки с избор да се отклонят от тях. Всъщност прилагането на въведената с този регламент система от стълкновителни норми зависи само от обективното положение, в което се намира съответният работник (решение Van Delft и др., EU:C:2010:610, т. 52 и цитираната съдебна практика).

- 56 В този контекст Съдът вече е постановил, що се отнася до работниците мигранти, че нито ДФЕС, и по-специално член 45 от него, нито Регламент № 1408/71 предоставят на тези работници избора да се откажат предварително от прилагането на механизма, установен по-специално с член 28, параграф 1 от посочения регламент (решение Van Delft и др., EU:C:2010:610, т. 53 и цитираната съдебна практика).
- 57 Освен това, когато Регламент № 1408/71 предоставя на осигурените лица, които попадат в неговото приложно поле, право на избор относно приложимото законодателство, той го предвижда изрично (решение Van Delft и др., EU:C:2010:610, т. 54 и цитираната съдебна практика).
- 58 Следователно член 94, параграф 2 от посочения регламент е императивен. Нито държавите членки, нито компетентните органи, нито осигурените лица, които попадат в неговото приложно поле, могат да се отклонят от него.
- 59 Що се отнася до член 45 и член 46, параграф 2 от същия регламент, следва да се установи, че те също са императивни, тъй като, видно от текста им, не предоставят никакво право на избор на осигуреното лице, по отношение на което се прилагат (вж. по аналогия решение Van Delft и др., EU:C:2010:610, т. 57). Следователно осигуреното лице не може да се откаже от прилагането им, като не посочи в молбата си за отпускане на пенсия за старост в съответствие със законодателството на една държава членка осигурителните периоди, завършени в друга държава членка.
- 60 Тази констатация се потвърждава от член 84а, параграф 1 от Регламент № 1408/71, според който институциите и лицата, включени в приложното поле на този регламент, са длъжни взаимно да си предоставят информация и да си сътрудничат с оглед гарантиране на правилното прилагане на посочения регламент. В тази връзка заинтересованите лица във възможно най-кратък срок информират институциите на компетентната държава и на държавата по пребиваване за всички промени в личното или семейното си положение, които засягат правото им на обезщетения съгласно същия регламент.
- 61 От това следва, както изтъква Ирландия в писменото си становище, че лицето, което желае да получи обезщетение по схема за социална сигурност, няма право да представя непълна информация за своя трудов стаж и за периодите, през които се е осигурявало, с цел извличане на финансова изгода.
- 62 Следователно императивният характер на член 45 и член 46, параграф 2 от Регламент № 1408/71 не допуска осигуреното лице да избегне прилагането от компетентната институция на държавата членка, в която е подадена молбата за отпускане на пенсия за старост, на правилата за сумиране на всички осигурителни периоди и за пропорционално изчисляване на действителния размер на обезщетението с оглед на продължителността на осигурителните периоди, завършени преди датата, от която този регламент се прилага на територията на тази държава членка, в друга държава членка.
- 63 От всички изложено по-горе следва, че на втория въпрос трябва да се отговори, че член 45, член 46, параграф 2 и член 94, параграф 2 от Регламент № 1408/71 трябва да се тълкуват в смисъл, че не предоставят на осигурените лица правото да изберат при определяне на пенсията,

на която имат право в една държава членка, да не се вземат предвид осигурителните периоди, завършени в друга държава членка преди датата, на която този регламент започва да се прилага в първата държава членка.

По третия въпрос

- 64 С третия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали член 12, параграф 1 от Регламент № 1408/71 следва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална разпоредба като параграф 9, алинея 3 от преходните и заключителните разпоредби на КСО, доколкото тази разпоредба предвижда признаване на липсващи осигурителни периоди срещу заплащане на осигурителни вноски, когато, както е в случая, разглеждан в главното производство, признатият по този ред период съвпада с осигурителни периоди, завършени съгласно законодателството на друга държава членка.
- 65 В това отношение от отговора на втория въпрос следва, че член 45, член 46, параграф 2 и член 94, параграф 2 от посочения регламент са императивни.
- 66 При това положение при отпускането на г-жа Сомова на пенсия за старост в съответствие с българското законодателство компетентният български орган е бил длъжен на основание член 45 от същия регламент да вземе предвид осигурителните периоди, завършени в България и в Австрия.
- 67 Всъщност, както следва от преписката, с която разполага Съдът, периодите на осигуряване на г-жа Сомова, завършени в Австрия, са достатъчни, за да компенсират периода, през който г-жа Сомова не е била осигурена според българското право. Като се има предвид, че сумирането, в съответствие с член 45 от Регламент № 1408/71, на периодите на осигуряване на г-жа Сомова в България и в Австрия е достатъчно за придобиване на право на пенсия в съответствие с българското право, българските власти не са имали право да ѝ налагат заплащане на осигурителни вноски с оглед на признаването на осигурителен период по параграф 9, алинея 3 от преходните и заключителните разпоредби на КСО.
- 68 С оглед на изложеното и като се има предвид отговорът на втория въпрос, не е необходимо да се дава различен отговор на третия въпрос.

По четвъртия въпрос

- 69 С четвъртия си въпрос запитващата юрисдикция по същество иска да установи дали в случай като разглеждания в главното производство член 12, параграф 2 от Регламент № 1408/71 не допуска правна уредба на държава членка, позволяваща ѝ да прекрати изплащането на пенсия за старост и да иска възстановяване на всички платени суми. Освен това тази юрисдикция пита дали с оглед на принципите на равностойност и ефективност на правото на Съюза възстановяването трябва да е с лихви, когато по националното право не се предвижда лихва при възстановяване на пенсия, отпусната по международен договор.
- 70 От член 12, параграф 2 от посочения регламент следва, че разпоредбите на законодателството на държава членка за намаляване при кумулиране на обезщетението с други социалноосигурителни обезщетения или всякаква друга форма на доход са по принцип приложими по отношение на лицата, които имат право на обезщетение, дължимо от тази държава членка.
- 71 Следва да се напомни, че българското право позволява едновременно извършване на професионална дейност, която е източник на доходи, и получаване на пенсия за старост.

- 72 При тези обстоятелства следва да се установи, че член 12, параграф 2 от Регламент № 1408/71 не е приложим по отношение на натрупването на доходи от професионална дейност и социалноосигурителни обезщетения, разглеждано в главното производство.
- 73 При това положение не следва да се отговаря на четвъртия въпрос.

По съдебните разноски

- 74 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (първи състав) реши:

- 1) Член 49 ДФЕС не допуска разпоредба на държава членка като член 94, алинея 1 от Кодекса за социално осигуряване, според която условие за отпускане на пенсия за старост е предварителното прекратяване на осигуряването във връзка с упражнявана в друга държава членка дейност.
- 2) Член 45, член 46, параграф 2 и член 94, параграф 2 от Регламент (ЕИО) № 1408/71 на Съвета от 14 юни 1971 година за прилагането на схеми за социална сигурност на заети лица, самостоятелно заети лица и членове на техните семейства, които се движат в рамките на Общността, в редакцията му, изменена и актуализирана с Регламент (ЕО) № 118/97 на Съвета от 2 декември 1996 година, изменен с Регламент (ЕО) № 1992/2006 на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г., трябва да се тълкуват в смисъл, че не предоставят на осигурените лица правото да изберат при определяне на пенсията, на която имат право в една държава членка, да не се вземат предвид осигурителните периоди, завършени в друга държава членка преди датата, на която този регламент започва да се прилага в първата държава членка.

Подписи